

رفتار ورزشی و مسئولیت اخلاقی، مدنی ورزشکاران از منظر فقهی و حقوقی

زهرا فیض^{*۱}

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۱/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۱/۱۱

Sporting behavior and moral responsibility, civil rights of both athletes and lawyers

Zahra Feiz^{*1}

1. Faculty Member, Payame Noor University

Received: (2016/01/31)

Accepted: (2017/04/18)

Abstract

In the present era, sport is one of the most important ways of developing effective educational and ethical and healthy activities among young people, which has expanded considerably. Sports scenes, although based on the rules governing exercise, sometimes damage the athletes due to the lack of ethical behavior and the sense of defeat of the players and the change in the method of combat, although some of the suggestions are that the athletes are happy with the acceptance of the injuries. In some cases, injuries have resulted in spinal cord death or even death of the athlete. Islamic jurisprudence has come to the conclusion that the injured person has been convicted of civil and criminal damages and injuries. And requests compensation for injured athlete. Considering the position of Islamic jurisprudence in promoting ethics and even a significant impact on the status and success of the sport, it is important to consider the moral indicators of Islamic jurisprudence as a strategy for promoting the level of ethical athletics.

Keywords

Exercise, behavior, Civic Responsibility, Ethics, Jurisprudence.

چکیده

در عصر حاضر، ورزش یکی از مهم‌ترین راه‌های مؤثر تربیتی و اخلاقی و یک فعالیت سالم در بین جوانان است که به‌طور قابل‌ملاحظه‌ای گسترش یافته است. صحنه‌های رقابت‌های ورزشی هر چند بر اساس مقررات و ضوابط فنی حاکم بر ورزش اداره می‌شود اما گاهی خطاهایی به جهت عدم رعایت اخلاق و احساس شکست بازیکنان و تغییر روش مبارزه، سبب آسیب دیدن ورزشکاران می‌گردد، اگرچه نظریاتی وجود دارد مبنی بر این که ورزشکاران به پذیرش آسیب‌ها رضایت داده‌اند، اما در برخی موارد آسیب‌ها به قطع نخاع یا حتی مرگ ورزشکار منجر شده است، فقه اسلامی کار شخص صدمه زنده را به جهت وجود عنصر تقصیر و ایجاد ضرر، دارای ضمان و مسئولیت مدنی دانسته و خواستار جبران خسارت وارده بر ورزشکار آسیب دیده شده است. با توجه به جایگاهی که فقه اسلامی در ترویج اخلاقیات و حتی تأثیرات قابل‌توجه در موقعیت و کامیابی ورزشی دارد نهاده‌سازی شاخص‌های اخلاقی برگرفته از فقه اسلامی به عنوان راهبرد ارتقاء سطح اخلاق ورزشی حائز اهمیت است.

واژه‌های کلیدی

ورزش، رفتار، مسئولیت مدنی، اخلاق، فقه.

مقدمه

ورزش از جمله فعالیت‌های جاری فردی و اجتماعی است که اسلام بر ارزشمندی آن تأکید کرده است. امروزه ورزش به عنوان یکی از راه‌های مؤثر تربیتی و اخلاقی و به عنوان یک پدیده اجتماعی به طور قابل ملاحظه‌ای در سراسر جهان گسترش یافته است؛ و هر روز چهره علمی تری به خود می‌گیرد به طوری که در کنار آن بعدها حقوقی، فرهنگی و اقتصادی آن نیز پررنگ شده است به همین جهت بودجه‌های کلانی برای پیشرفت ورزش و پیروزی در میدان‌های جهانی هزینه می‌گردد. اما گاهی صحنه‌های رقابت‌های ورزشی، تمرینات ورزشی و درگیری‌های ناشی از آن همواره آسیب‌هایی به همراه داشته است که ناخواسته و یا به جهت افول تعهدات اخلاقی و خطای ورزشکاری رخ می‌دهد قانون‌گذار نیز این خطرات و آسیب‌ها را مدنظر داشته است و در بند ۱۵۸ ق.م.ا مقرر داشته است: عملیات ورزشی و حوادث ناشی از آن، مشروط به این که سبب حوادث، نقض مقررات مربوط به آن ورزش نباشد و این مقررات هم مغایر موازین شرعی نباشد، مسئولیت کیفری نخواهند داشت، ولی مسئولیت مدنی همچنان برقرار است.

فعالیت‌های ورزشی و محیط‌های مربوط همواره برای بروز حوادث گوناگون شرایط آماده‌ای دارند، بیشتر مربیان و ورزشکاران به مسائل حقوقی این محیط‌ها آگاهی ندارند و چنین می‌پندارند که تخلفات آن‌ها در نهایت به برخی تنبیهات انضباطی منجر می‌شود و به سادگی قابل حل و فصل خواهند بود (۱). این مسائل سبب شده تا اندیشمندان حقوقی متمایل به تأسیس رشته حقوق ورزشی گردیده و رویه‌های قضایی به رویدادهای ورزشی و خطرهای ناشی از آن توجه خاص کنند و ضرورت‌های بازی‌های ورزشی را در اعمال قواعد مسئولیت مدنی در نظر بگیرند و از آنجا که حادثه از ورزش اصولاً تفکیک‌ناپذیر و غیرقابل اجتناب است، ضرورت اطلاع از قواعد حقوقی به منظور اتخاذ تدابیر لازم برای جلوگیری از وقوع حادثه و یا براءت از مسئولیت در صورت تحقق آن، برای همه اهالی ورزش به نحو ملموسی احساس می‌شود (۲).

قوانین ورزشی هم به قواعد بازی‌ها اختصاص دارد و هم قوانینی که مقرراتی خاصی را بر بازیکنان تحمیل می‌کند و هدف از آن تأمین ایمنی و رعایت اخلاق و پرهیز از خشونت در بازی‌های ورزشی است. هدف ما در این مقاله، مطالعه و بررسی قوانین و اخلاقیات و رفتارهای مورد اخیر است و به مطالعه و تعیین ارزش آن‌ها از منظر فقه و حقوق می‌پردازد. امروز با رشد و توسعه ورزش حرفه‌ای، بسیاری از مردم زندگی‌شان را از این طریق می‌گذرانند و با آگاهی از حقوق فردی، می‌توانند منافع خود

را در دعوی حقوقی به طور فزاینده‌ای حفظ کنند. امروزه زنان و مردان ورزشکار به حقوق توجه زیادی دارند و انتظارات آن‌ها از حقوق نسبت به بیست سال قبل متفاوت است. قانون بر همه جنبه‌های ورزش، سازمان‌های ورزشی، ورزشکاران، دست‌اندرکاران ورزش و تماشاچیان تأثیرگذار بوده است (۸). در جهان کنونی، ورزش یکی از راه‌های مؤثر تربیتی و اخلاقی به ویژه برای جوانان است تحقیقات در منابع فقهی، روشنگر آن است که هر چند در صدر اسلام، رشته‌های ورزشی محدود و انگشت‌شمار بودند اما نظریات محکم و مستدلی در آثار فقها، در دوره‌های مختلف برای مسئولیت‌های مدنی و اخلاقی آن بیان شده است. با توجه به اهمیت ورزش که نگاه به آن به صورت یک ضرورت و نیاز اجتماعی در آمده است و با غرور ملی نیز پیوند خورده است، بررسی خطاهای آن که گاهی اوقات به دلیل عدم رعایت مسائل اخلاقی به وجود می‌آید از دیدگاه فقه و حقوق لازم و ضروری به نظر می‌رسد. ورزش در شرایط کنونی جهان، از جمله مسائل اساسی زندگی بشر است. حوادث و اتفاقات ورزشی به لحاظ توسعه آن در میان اقشار مختلف جامعه بسیار فراوان بوده و نظام‌های حقوقی کشور را درگیر خود نموده است. با توجه به خطرات و حوادث ناشی از ورزش و قراردادهای منعقد در سطح جامعه ورزشی و بین‌المللی می‌طلبد که برخورد حقوقی مناسب با حوادث و دعوی حقوقی ورزش صورت پذیرد (۴).

از ابتدای قانون‌گذاری مدون در ایران که به سال ۱۳۰۴ بازمی‌گردد، قانون مشخصی در باب حوادث ناشی از فعالیت‌های ورزشی وجود نداشته است. در سال ۱۳۵۲ مقنن در قانون مجازات عمومی در جهت رفع اختلاف نظرها در ماده ۴۲ چنین بیان کرد: «حوادث ناشی از عملیات ورزشی مشروط بر این که سبب آن حوادث، نقض مقررات مربوط به آن ورزش نباشد جرم محسوب نمی‌شود» در سال ۱۳۶۱ هم در ماده ۳۲ قانون راجع به مجازات اسلامی متن ماده ۴۲ قانون مجازات عمومی ۱۳۵۲ را با اضافه کردن جمله «و این مقررات هم با موازین شرعی مخالفت نداشته باشد» تأیید کرد. در سال ۱۳۷۰ در قانون مجازات اسلامی، همان ماده ۳۲ مورد تأیید قرار گرفت با این تغییر که شماره این ماده از ۳۲ به ۵۹ تغییر یافت (۵) در نهایت در سال ۱۳۹۲ قانون‌گذار در ماده ۱۵۸ چنین بیان کرد: «عملیات ورزشی و حوادث ورزشی از آن، مشروط بر این که سبب حوادث، نقض مقررات مربوط به آن ورزش نباشد و این مقررات هم با موازین شرع مغایر نباشند جرم نیست»

درواقع توجه به امر ورزش و تربیت بدنی هم در میان علمای متقدم و هم علمای متأخر وجود داشته، ابن‌سینا (۳۷۰-۴۲۸ هجری قمری) تربیت بدنی را به عنوان یک عنصر اصلی در سلامت فکری و جسمی معرفی نموده و به بحث پیرامون آن

خطر در این نوع فعالیت‌ها تشکیل می‌دهد.

بازی‌های ورزشی، در همان حال که سبب نشاط روحی و سلامت بدنی است، جایگاه بروز انواع خطرها و ایراد ضرب و جرح‌هایی است که گاه به نقص عضو تا مرگ نیز منتهی می‌شود (۱۲) دشواری در این است که خطرها، لازمه حرکت‌های ورزشی و احتراز ناپذیر است (۱۳) و گاهی نیز بر اساس عملکرد نادرست بازیکنان به وجود می‌آید.

خطا در لغت به معنای نادرست، ناراست، ضد صواب و گناهی که از روی عمد نباشد و نیز به معنای سهو و اشتباه است. (۱۴) خطا در عرف حقوقی، عبارت است از انجام دادن کاری که شخص به حکم قرارداد یا عرف می‌بایست از آن پرهیز کند یا خودداری از انجام کاری که باید انجام دهد (۱۳)، در واقع خطا به تخلفاتی گفته می‌شود که در صورت ایراد ضرر به غیر موجب مسئولیت مدنی گردد (۱۵) و از جهت خسارتی که به بار می‌آورد مسئولیتی که بر دوش مرتکب آن می‌نهد، در حقوق مطرح می‌شود (۱۶)، اما آنچه در بند ۳ ماده ۱۵۸ ق.م.ا آمده است حوادث ورزشی را بیان کرده است، مقتن با استعمال واژه حوادث، کلیه نتایج مجرمانه ناشی از عملیات ورزشی که به‌طور معمول جرم به حساب می‌آید را در شمول ماده ۱۵۸ قرار داده است. حادثه می‌تواند از ضرب و جرح ساده شروع و به شکستگی، نقص عضو، از کار افتادن عضو، زوال منافع، مرض دائم، فقدان یا نقص یکی از حواس یا زوال عقل و بالأخره مرگ منتهی گردد. بنابر این لغت حوادث نسبت به خطا اعم است و مصادیق بیش تری را در بر می‌گیرد؛ لذا شدت و ضعف نتیجه‌ی حاصله از عملیات ورزشی علی‌الاصول تأثیری بر جرم بودن آن ندارد (۱۷) در مجموعه مقررات ورزشی، بارزترین مصداق مقررات ناظر بر خطاهای ناشی از عملیات ورزشی، هر ورزش اصولاً یک مجموعه مدونی است که تحت عنوان قوانین یا مقررات تهیه و در اختیار فدراسیون یا هیأت‌ها قرار دارد. هر گاه ورزشکار از این قوانین در حین بازی تخلف کند و بر روی ورزشکار دیگر ایجاد حادثه‌ای نماید خطا خواهد بود (۱۷) به عبارت دیگر هر حرکت ورزشی که خطرناک، مخالف شئون ورزشی یا خلاف اخلاق ورزشی بوده نیز خطا محسوب می‌گردد (۱۷) پس می‌توان گفت مراد از حوادث ورزشی تمامی جرائم و شبه جرائمی است که توسط ورزشکاران، معلمین، مربیان، مدیران، تماشاگران سازندگان و تولیدکنندگان لوازم و تجهیزات و امثال آن‌ها به‌طور مستقیم یا غیر مستقیم در رابطه با ورزش انجام می‌گیرد. موضوع این وقایع ممکن است سلامتی، جان، اموال، حیثیت، شرافت و سایر حقوق قانونی اشخاص باشد که در محدوده ورزش به نحوی حضور دارند (۱۷). اسلام در مورد صیانت از سلامت جسم، راهنمایی‌هایی دارد که

پرداخته است. آنچه امروز در دنیای غرب تحت عنوان تربیت بدنی و ورزش و اثرات مفید آن بر روی بدن مورد توجه است شالوده‌اش از اوست، او در کتاب گران‌بهایش قانون طب فصلی را به پرورش بدن و ورزش و اثرات آن اختصاص داده است و نظراتی را ارائه نموده که قسمت اعظم آن در باب تربیت بدنی و ورزش، امروز مورد قبول می‌باشد (۶) با توجه به محدودیت رشته‌های ورزشی در گذشته که منحصر به تیراندازی، شنا، اسب‌دوانی و ... بود، فتاوی نیز از نظر کمی محدود است ولی به لحاظ کیفی قابل استناد در اغلب رشته‌های ورزشی است و در آثار فقها، ورزش و حوادث مربوط به آن به صورت موردی ابراز شده است. به‌طور مثال در باب تیراندازی و با استناد به قاعده «قد اعذر من حذر» در مورد ضمان تیرانداز، محقق حلی گفته است: و قال «حذار» لم یضمن لما روی... اگر تیرانداز گفته باشد بپرهیز ضامن نخواهد بود. البته مشروط به این که کسی که تیر به او اصابت کرده هشدار را شنیده و امکان دور شدن از محل را نیز داشته باشد. شهید دوم در مسالک الاحکام چنین گفته است: انما ینفی الضمان عل الرامی مع التحذیر حیث یسمع المرمی و یمکنه الحذرا (۲).

ورزش از نظر لغوی به معنای عمل، سعی و کوشش، فایده، تمرین و مشق، حاصل و منفعت و ... آمده است (۷) این لغت فارسی از نظر دستوری، اسم مصدر از فعل ورزیدن است که بیشتر به معنای عمل کردن، کار کردن، ممارست کردن، حاصل کردن و ... به کار می‌رود (آذربانی، کلانتری، ۱۳۸۸، ۴) و فعل امر آن ورز یا بورز، اسم فاعل آن ورزنده و اسم مفعول آن ورزیده می‌باشد (۸).

در اصطلاح، ورزش عبارت است از یک فعالیت نهادینه شده که مستلزم کاربرد نیروی جسمی شدید و یا استفاده از مهارت‌های جسمانی به وسیله شرکت کنندگانی است که توسط عوامل درونی و بیرونی تحریک می‌شوند (۱)، و هدف آن دستیابی به موفقیت بر اساس توقعات هر یک از رشته‌های ورزشی است (۹) برخی نیز بر این نظرند که ورزش «مجموعه‌ای از فعالیت‌های حرکتی و تکنیکی سازمان یافته و هدفمندی است که در جهت حفظ و تأمین سلامتی و افزایش قابلیت‌های جسمانی مورد توجه است و دارای قوانین و مقررات خاص بوده، می‌تواند همراه با رقابت، مسابقه و بردو باخت باشد» (۱۰). اگر ورزش را عبارت از مجموعه حرکات هدف‌دار بدانیم، حتی به رغم رعایت همه اصول و مقررات باز هم حوادث در کمین هستند، چنان که از وقوع حوادثی مانند ورشکستگی، نقص عضو، فلج یا مرگ ورزشکاران و غیره باخبر می‌شویم (۱۱). به نظر می‌رسد که علت عمده و مهم ترین ویژگی‌های مسئولیت ورزشی را خطرهای ذاتی و پذیرش

نتایج ارزنده‌ای به همراه دارد از جمله به آموزه‌های اخلاقی و نقش آن در سلامت بدن توجه می‌کند.

در اسلام ورزش هدف نیست بلکه وسیله است؛ یعنی خود ورزش در قالب برخی از حرکات موزون نمی‌تواند هدف یک مسلمان در زندگی‌اش باشد. در اسلام بر ورزش به عنوان یک وسیله ای جهت تقویت و سلامتی جسمانی به منظور مقابله با دشمنان و متجاوزان، کمک به هموعان و ابزاری برای تقویت قوای روانی و حافظه، کسب توانایی در انجام دستورات الهی تأکید شده است (۱۸) فقه برای فعالیت‌های فیزیکی جهت دار و هدفمند، اهدافی را ترسیم نموده است.

۱. پرورش جسم و روح

۲. کسب نیرو و قدرت بر اساس هدف

از متون فقهی و منابع موثق برمی‌آید که کارکرد نظامی از اولویت‌های مهم برای ورزش محسوب می‌شود و به سبب کاربرد در روحیه جنگاوری، شجاعت، شهامت و نیز لزوم آمادگی قوای جسمانی و قدرت بدنی و چالاکی و سرعت در برخورد با دشمنان، به این بعد از ورزش توجه کافی مبذول شده است؛ به گونه‌ای که در تاریخ اسلام نوع ورزش‌های موجود، از روی کاربرد نظامی آن‌ها در میدان جنگ تعیین می‌شده است (۱۹) آئین جوانمردی و فتوت به همراه توانایی بالای جسمی، جزئی از آئین ورزش در اسلام محسوب می‌شوند (۱۹) و به همین دلیل است که در ورزش اخلاق درون شخص ظهور و بروز می‌یابد و انسان به لحاظ مسئولیتی اخلاقی که در قبال خود و دیگران دارد، ورزش را در جهت آن هدفمند می‌سازد، با قوت تن و کسب سلامتی به ایفای مسئولیت اخلاقی و در قالب حق خویشتن و حق نفس بدان می‌پردازد و در جهت خدمت به دیگران و جامعه، تن خود را قوی و نشاط روحی خود را فراهم می‌سازد (۱۸).

روح ورزش با صمیمیت و صفا، جوانمردی، مهربانی و نوع دوستی همراه است. مهم‌ترین و اثرگذارترین بعد ورزش، تربیت و پرورش روح و جسم می‌باش در پاسخ به کسانی که معتقدند هیچ ارزشی در ورزش به جز پیروزی وجود ندارد باید گفت: هر چند نمی‌توان انکار کرد که پیروزی یکی از اهداف هر مسابقه است، باید توجه داشت که این تنها هدف نیست. استفاده از توانایی‌های طبیعی، لذت بردن از بازی، بالابردن حس اتحاد، به دست آوردن آرامش، رشد و کمال فردی و به نمایش گذاشتن فضائل اخلاقی نیز اهمیت بالایی دارند (۲۰). امام خمینی (ره) در دیدار با ورزشکاران چنین بیان کردند: «ورزشکاران، به همان صورتی که ورزش جسمی دارند، ورزش روحی هم داشته باشند. از قدیم ورزشکاران ایران، به یاد خدا و علی (ع) بوده‌اند و این برجستگی‌های آنان بوده است» (۲۱).

اشخاص مسؤل در حوادث ورزشی ورزشکاران

مقصود از ورزشکار، کسی است که در حال اجرای عملیات در یکی از رشته‌های ورزشی مجاز در چهار چوب مقررات است؛ واژه ورزشکار در اینجا به کسی اطلاق می‌شود که شخصا به ورزش می‌پردازد؛ صدمه و جراحت‌هایی که در بازی‌های ورزش رخ می‌دهد به دو صورت انجام می‌شود. گاهی صدمه و جراحت، ناشی از بی‌احتیاطی و یا عدم مهارت خود ورزشکار می‌باشد که این حالت اکثرا در مورد ورزش‌های انفرادی رخ می‌دهد و گاهی صدمه به غیر ورزشکاران صورت می‌گیرد که ممکن است با رعایت مقررات و یا بدون رعایت آن باشد (۲۲) دشواری در این است که خطرها، لازمه حرکت‌های ورزشی و احتراز ناپذیر است (۲۳) روابط بین اشخاص متعدد درگیر در یک فعالیت ورزشی ممکن است قراردادی باشد، روابط میان ورزشکاران با یکدیگر غیر قراردادی است (۲۴).

مدیران و مربیان

منظور از مدیران در ورزش همه کسانی هستند که در فعالیت‌های ورزشی بطور مستقیم یا غیر مستقیم وظایفی بر عهده دارند. مدیر ورزشی به کسی اطلاق می‌گردد که به هر نحوی از انحاء در اداره امور ورزشی چه در باب نیروی انسانی و چه در موضوع امکانات و تجهیزات وظیفه رهبری و نظارت را بر عهده گرفته است و قصور او در انجام وظایفش چنانچه موجب وقوع حادثه‌ای گردد باعث به وجود آمدن مسئولیت جزایی و مدنی خواهد شد (۲۵) مدیران ورزشی به دو دسته مدیران فنی و مدیران غیر فنی تقسیم شده‌اند. مدیران فنی کسانی هستند که بر فعالیت‌های ورزشی بطور مستقیم نظارت و اعمال مدیریت می‌کنند مثل مربی، معلم ورزش و امثال آن و مدیران غیر فنی به کسانی اطلاق می‌شود که بر فعالیت‌های ورزشی نظارت و اعمال مدیریت مستقیم ندارند. مثل سرپرستان ورزشگاهها، رؤسای فدراسیونها و نظایر آن. مهم‌ترین وظایف حقوقی مدیران فنی در ورزش مراقبت از تمامیت جسمانی، روانی و حیثیتی ورزشکارانی است که تحت نظر آن‌ها به فعالیت‌های ورزشی می‌پردازند. این وظایف عبارتند از احراز سلامتی، آموزش متناسب، بازدید و بررسی، سازمان‌دهی و تجانس در فعالیت‌های ورزشی، شناخت توانایی‌ها و اجازه رقابت‌های متعادل، نظارت بر فعالیت‌های ورزشی توجه به شرایط جوی و کمک به ورزشکاران مصدوم (۱۷) در خصوص مربیان نیز آنچه موجبات مسئولیت قانونی مربیان را فراهم می‌آورد نتایج ناهنجار فعالیت‌های ورزشی نیست، بلکه عمد یا قصور آن‌ها در انجام وظایف مربوطه است (۱۷) به‌طور کلی باید گفت: مربیان و سرپرستان ورزش، برای

اعمالی که جرم نیست می‌خوانیم: «حوادث ناشی از عملیات ورزشی، مشروط بر این که سبب حوادث، نقض مقررات مربوط به آن ورزش نباشد و این مقررات هم با معیار موازین شرعی نباشد» منطوق این حکم، اعتبار مقررات ورزشی را در اعمالی که بر طبق قواعد عمومی جرم است تأیید می‌کند و رعایت مقررات ورزشی را سبب برائت مرتکب می‌داند، ولی از مفهوم مخالف آن استفاده می‌شود که نقض مقررات موضوع را تابع قواعد عمومی می‌کند (۲۳) به همین دلیل عده ای بر این نظرند که علل مسئولیت در مسئولیت ورزشی اصولاً با عللی که در قواعد عمومی مسئولیت مدنی یافت می‌شود، تفاوتی ندارد. در واقع اگر مسئولیت مدنی را به معنای خاص آن، مسئولیتی بدانیم که مطابق قانون بر عهده شخص برای جبران خسارت دیگران قرار می‌گیرد (۲۷) و یا عوامل مسئولیت، چه خطاهای عمدی (شامل هجوم، ضربه زدن، و غیره) و چه بی احتیاطی و مباحث مربوط به مباشرت و تسبیب در مباحث فقهی و حقوقی، آن گونه که در قواعد عمومی مسئولیت مدنی مطرح می‌شود در مسئولیت مدنی ورزشی نیز یافت می‌گردد در دعاوی مسئولیت مدنی و در باب ورزش‌ها، تقصیر، پایه اکثر دعاوی برای جبران خسارت است (۲۸).

برای تشخیص خطا، قاضی به جای بررسی حالات روانی و تعیین آن، ملاک عرفی را به کار می‌گیرد؛ اگر وقوع نتیجه مجرمانه محتمل باشد خطا محقق است و گرنه خطا محرز نیست (۹) در واقع در ابتدا باید بپذیریم که تجاوز به قواعد بازی و رعایت نکردن احتیاط‌های لازم از نظر حقوقی تقصیر است؛ زیرا ورزشکار معقول و متعارف چنین رفتاری ندارد، به همین جهت گفته شده تقصیر ورزشی، را باید تجاوز از قواعد ویژه آن بازی تعبیر کرد (۱۳).

از بند ۱ ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی این نظر نیز به دست می‌آید که رعایت مقررات ورزشی در صورتی از اسباب برائت است که «با موازین شرعی مخالفت نداشته باشد» و همین قید به اجمال نشان می‌دهد که اعتبار مقررات ورزشی در این زمینه مطلق نیست. وانگهی، موازین شرعی به کسی اجازه نمی‌دهد که با حیله و سوء استفاده از اجرای قواعد ورزشی به دیگری آسیب نامتعارف برساند. از نظر حقوق عمومی نیز دولت عهده‌دار حفظ امنیت عمومی است و احتمال دارد بر این مبنای ورزشی خطرناک را در کشور ممنوع کند و خطرهای ناشی از آن را بیش از فایده اجتماعی آن بداند. در این صورت، دادگاه‌ها نیز موظف به اجرای قواعد ملی و حفظ نظم عمومی هستند (۱۳) هر حرکت ورزشی که خطرناک، مخالف شئون ورزشی یا خلاف اخلاق ورزشی بوده نیز خطا محسوب و مرتکب در مقابل حوادث ناشی از آن مسئول است و برعکس فعالیت ورزشی در چارچوب

مراقبت از ورزشکاران خود مکلف می‌باشند و در صورت استتکاف آنان از انجام این وظیفه، چنانچه موجب حادثه شوند پاسخگو خواهند بود، همچنین مربی تکواندو که بر انجام تمرینان دو نفر ورزشکار نظارت دارد اگر از اجرای فنون خطا از سوی یکی از ورزشکاران جلوگیری ننموده و اعلام خطای فنی ننماید در صورت ورود خسارت ضامن است (۲۲) در فقه آمده است مربی شنا ضامن جنایت وارده بر شاگرد غیر بالغ است و میان تفریط کردن یا نکردن مربی تفاوتی وجود ندارد، برخلاف شخص بالغ و رشید؛ زیرا مربی شنا ضامن شخص بالغ نیست، اگرچه تفریط نموده باشد؛ زیرا اختیار بالغ به دست خودش است (۲۵) عده‌ای معتقدند که حوادث ورزشی را به لحاظ فقدان قصد مجرمانه غیرقابل مجازات می‌دانند ولی در عمل بازیکنان بخصوص اگر احساس شکست کنند، روش مبارزه خود را تغییر می‌دهند و اموال به ایراد ضرب و جرح طرف مقابل می‌پردازند.

برخی بر این عقیده‌اند که اگر حادثه ورزشی در نتیجه خطای ورزشکار رخ داده باشد، مسئولیت قانونی کامل آن بر عهده او قرار خواهد گرفت و با چنین شخصی همانند یک مجرم عادی که در خارج از زمین ورزش مرتکب جرم شده است، برخورد خواهد شد؛ به علاوه پیش بینی نشدن یک حرکت به عنوان خطا در مقررات ورزشی به معنای خطا نبودن آن عمل نیست (۲۴).

خطاهای ورزشی را باید تحت عنوان قوانین ویژه مورد بررسی قرارداد، چرا که فعالیت‌های ورزشی می‌توانند، علاوه بر ایجاد سلامت در افراد، خطرهایی، مانند نقص عضو، ضرب و جرح و حتی خطرات شدیدی چون مرگ در پی داشته باشند. خطای ورزشی را عرف و عادت مشخص می‌کند، منتها این عرف به وسیله فدراسیون‌های بین‌المللی تدوین و در مجموعه‌هایی مانند قوانین، ضبط و گاه تعدیل و تصحیح می‌شوند، بدین ترتیب عرف و عادات خاص، قواعد بازی‌ها و مسابقه‌های ورزشی را معین می‌کند. بر اساس این مجموعه قواعد و مقررات خطا و مسئولیت تشخیص داده می‌شود (۲۶) و گروهی از همین قواعد است که بعضی مراقبت‌ها و احتیاط‌های ویژه را بر بازیکنان تحمیل می‌کند (۲۳) اما آنچه عرف حرفه‌ای و تصمیم فدراسیون‌های ورزشی خطا اعلام می‌کند، در دادگاه نیز تقصیر و سبب ضمان است؟ پاسخ عمومی این است که تجاوز به قواعد بازی و رعایت نکردن احتیاط‌های لازم از نظر حقوقی نیز تقصیر است؛ زیرا ورزشکار معقول و متعارف، چنین رفتاری ندارد. به همین جهت گفته شده است که تقصیر ورزشی را در دید نخست باید به تجاوز از قواعد ویژه آن بازی تعبیر کرد. از مفهوم مخالف بند ۱ ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ چنین بر می‌آید که نقض مقررات ورزشی تقصیر است. در این بند، در زمره

مقررات مجاز بوده و ورزشکار در مقابل نتایج سوء آن پاسخگو نخواهد بود (۱۷).

درواقع مصونیت از مسئولیت در ورزش شرط اولش رعایت کامل مقررات فنی همان ورزش است و شرط دومش این است که این مقررات با موازین شرعی مغایرت نداشته باشد.

نظریه مبتنی بر رضایت زیان دیده

قبول خطر از سوی ورزش کاران و اقدام و رضایت زیان دیده و شرکت او در فعل زیان بار، حتی در آن چه به جان و سلامت او صدمه می‌زند، و مهم‌تر از همه، عرف گذشته و مردانگی و تقدیس اخلاقی تهور در بازی‌های ورزشی، از عوامل حقوقی و روانی دیگری است که حربه قانون را کند می‌کند و ویژگی مسئولیت‌های ورزشی را نمایان می‌سازد (۱۷).

عده زیادی از نویسندگان و حقوق‌دانان جزایی، مبنای معافیت از مجازات را در اجرای ورزش‌های خشن که به ضرب و جرح منجر می‌شود، رضایت مجنی علیه می‌دانند (۳۰-۲۹).

باید گفت که بازیکنان در رابطه میان خود پای‌بند قرارداد ضمنی هستند که مهم‌ترین مشخصه آن وجود شرط پذیرش خطر ناشی از بازی‌ها و ورزش‌ها، به ویژه مسابقه‌های ورزشی است. مفاد این شرط نیز چنین تعبیر شده است که، جز در مورد خطای شدید طرف خود، همه خطاهای متعارف ورزشی را می‌پذیرند و از دعوی خسارت در این زمینه صرف‌نظر می‌کنند؛ (۱۷) پس باید در مواردی که ورزشکار، به ورزشکار دیگری صدمه می‌زند، تفکیک قائل شد و گفت اگر احراز شود که فعل ورزشکار در آسیب رساندن به ورزشکار دیگر از روی عمد صورت گرفته باید وی را بر طبق ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی مسئول دانست. این ماده بدین صورت مطرح شده است که: هر کس بدون مجوز قانونی عمداً یا در نتیجه بی‌احتیاطی به جان یا سلامتی یا مال یا آزادی یا حیثیت یا شهرت تجارتي یا به هر حق دیگر که به موجب قانون برای افراد ایجاد گردیده لطمه‌ای وارد نماید که موجب ضرر مادی یا معنوی دیگری شود، مسئول جبران خسارت ناشی از عمل خود می‌باشد. از آنجاکه این ماده، مطلق است بنابراین می‌توان آن را به فعل ورزشکاران هم تسری داد و گفت اگر ورزشکاری به ورزشکار دیگر صدمه وارد کند، مسئول آن صدمات شناخته خواهد شد (۳۱). بدین ترتیب، باید چنین نتیجه گرفت که خطای ورزشی، با وجود همه اوصاف ویژه خود، در معیارهای عمومی تمیز تقصیر در مسئولیت مدنی می‌گنجد (۲۳)، و در قرارداد ضمنی مربوط به پذیرش خطر، این قید وجود دارد که خطر ناشی از ورزش متعارف و در حدود قوانین ورزشی باشد. پس، آن چه در اثر تجاوز به این قواعد فنی و متعارف رخ می‌دهد، تابع قوانین عمومی مسئولیت مدنی است (۳۲).

بنابراین، به موجب یک قاعده کلی، هر ورزشکاری کلیه خطرهای تبعی همان ورزش را که قابل پیش‌بینی و روشن باشد قبول می‌کند، ولی خطر صدمات حاصله از اعمال همبازیهای خود را که غیر منتظره یا خلاف روحیه ورزشی است و با جسارت ایمنی دیگر بازیکنان را نادیده بگیرند مورد پذیرش قرار نخواهند داده، و باید گفت رفتار ورزشکار آگاه، محتاط و جوانمرد در شرایطی که فعل زیان‌بار رخ داده است، معیار تمیز خطا از صواب است. درواقع این قاعده انسانی را نباید از نظر دور داشت که، هدف از ورزش تنها سرگرمی یا اشتغالی پول‌ساز و افتخار آفرین نیست؛ هدف نهایی تأمین سلامت و تقویت روحیه جوان‌مردی و سخت‌کوشی است. هر حرکت با این هدف در تعارض باشد خطا است، خواه در زمره خطاهای آن بازی آمده باشد یا تیزهوشی و رندی پاره‌ای از حرفه‌ای‌ها، آن را ابداع کند و ذهن قانون‌گذاران ورزشی به پیش‌بینی آن نرسد؛ زیرا برای مثال، در ورزش بوکس هیچ ضربه‌ای به رقیب از پا در آمده مجاز نیست و آن چه رنگ آزار و انتقام جویی و خودنمایی بیهوده بگیرد از آیین جوانمردی (قانون بازی) خارج است، هر چند که داور حرفه‌ای نیز آن را خطا نداند و در شمار خطا نیامده باشد (۲۳).

ما در جامعه خود و بخصوص در جامعه ورزشی خود، نیاز به جوانانی داریم که به ورزش، تعهد اخلاقی داشته باشند و مسئولیت کار خود را بپذیرند و به ورزش به عنوان نوعی فعالیت یا تمرین اخلاقی نگاه کنند. می‌خواهیم در ورزش، جوانان از نظر خصوصیات فضیلت اخلاقی روز به روز پیشرفت کنند و به انجام دادن روشهای پست و نادرست جهت رسیدن به پیروزی، نپردازند. در این میان چه از دیدگاه عرف و سنت و چه از دیدگاه تاریخی، فضیلت اخلاقی باید به عنوان چتری رفتارهای ورزشی را در برگیرد و تبیین‌کننده بازی منصفانه ورزشی باشد. فضایل اخلاقی چون جوانمردی، بازی جوانمردانه ورزشی، تأکید بر تمرکز و تکامل بازی با در نظر گرفتن قوانین و احترام به آن، همکاری و دوستی بین هم تیمی و حریفان، کیفیت‌هایی هستند که می‌توانند در جریان بازی، هم به نمایش گذارده شوند و هم پیشرفت کنند (۱۷) و با بکارگیری اخلاق و رفتار اسلامی و جوانمردانه بار مسئولیت مدنی خویش را کم نمایند. به هر حال، حفظ و رعایت قوانین بازی به همراه انجام بازی به شکل واقعی و منصفانه می‌تواند و باید به عنوان اولین گام ارزشمند در جهت توسعه و پیشرفت ورزش در جهت اخلاقی شدن باشد (۳۳) هر گاه کسی با رفتار خود موجب لطمه به حقوق قانونی اشخاص دیگر شود اصطلاحاً می‌گوییم که مسئولیت قانونی دارد (۱۷) در هر مورد که شخص ناگزیر از جبران خسارت دیگری باشد، می‌گویند در برابر او مسئولیت مدنی دارد. مسئولیت مدنی لازمه داشتن اختیار است. انسان آزاد و عاقل از پیامد کارهای خویش

دید حقوق مباح نیست و دادگاه می‌تواند، بر پایه هدف اجتماعی و اخلاقی آن ورزش، حرکتی را خطا و سبب ضمان شمارد، به ویژه، در مواردی که نتیجه فعل زیان‌بار، شدید باشد (مانند مرگ و نایبایی و فلج دائمی) دادگاه‌ها به‌طور معمول سخت‌گیرترند و از آن معیار قابل انعطاف (یعنی رفتار ورزشکار معقول و متعارف) برای رسیدن به عدالت استفاده می‌کنند. از بند ۱۵۸ ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی نیز می‌توان در تأیید این نظر استفاده کرد؛ زیرا در این بند نیز رعایت مقررات ورزشی در صورتی از اسباب براءت است که «با موازین شرعی مخالفت نداشته باشد» و همین قید به اجمال نشان می‌دهد که اعتبار مقررات ورزشی در این زمینه مطلق نیست. وانگهی، موازین شرعی به کسی اجازه نمی‌دهد که با حیله و سوء استفاده از اجرای قواعد ورزشی به دیگری آسیب نامتعارف برساند (ساریخانی، ۱۶) بدین ترتیب باید چنین نتیجه گرفت که خطای ورزشی، با وجود همه اوصاف ویژه خود، در معیارهای عمومی تمیز تقصیر در مسئولیت مدنی می‌گنجد و نباید آن را دارای ماهیتی جداگانه و استثنایی شمرد (۲۳) علل مسئولیت در مسئولیت ورزشی اصولاً با عللی که در قواعد عمومی مسئولیت مدنی یافت می‌شود، تفاوتی ندارد. در واقع اگر مسئولیت مدنی را به معنای خاص آن مسولیتی بدانیم که مطابق قانون بر عهده شخص برای جبران خسارت دیگران قرار می‌گیرد و مباحث مربوط به مباشرت و تسبیب در حقوق ایران، آن گونه که در قواعد عمومی مسئولیت مدنی مطرح می‌شود در مسئولیت مدنی ورزشی نیز یافت می‌گردد و می‌تواند موجب مسئولیت ورزشی شود (۲۴).

از نظر حقوقی، مسئولیت، التزام شخص به پاسخگویی اعمال و رفتار زیان‌بارش در قبال مردم تعریف شده است (۳۴) مسئول کسی است که تعهدی در قبال دیگری به عهده دارد که اگر از ادای آن سرباز زند از او بازخواست می‌شود. بنابراین، مسئولیت همواره با التزام همراه است (۹).

مسئولیت مدنی یا به موجب قرارداد است یا خارج از قرارداد. در مسئولیت قراردادی به علت عدم اجرای تعهدات و عدم وفای به عهده‌ای که ناشی از قرارداد فی مابین است یعنی فردی که به تعهدات خود عمل نمی‌نماید و به این طریق باعث ضرر به غیر می‌گردد مکلف است از عهده خساراتی که در این رهگذر حاصل گردیده برآمده و ضامن است. به‌عنوان مثال، یک مربی کشتی که متعده به آموزش فنون کشتی به نوجوانان بوده و در نتیجه عدم آموزش صحیح، بی‌احتیاطی نوجوان مصدوم شده است مربی در برابر نوجوان و والدین وی مسئول بوده و مکلف به جبران خسارت است. در مورد مسئولیت خارج از قرارداد که قراردادی فی مابین وجود ندارد و یکی از طرفین عمداً یا به خطا به دیگری زیان وارد کند با توجه به دستور قانون عملیات ورزشی بایستی با رعایت

آگاه و مسئول آن است و مسئولیت شخص نسبت به جبران خسارت ناشی از اعمال خود، قاعده‌ای طبیعی و موافق قاعده است (۱۳) واژه مسئولیت در هر جا به کار رود رنگ و طنین اخلاقی دارد، مسئول به کسی می‌گویند که خطاکار است و باید مکافات گناهی را که مرتکب شده است، ببیند (۱۳) اخلاق حکم می‌کند که هیچ کس نباید به دیگری زیان برساند و هیچ ضرری نباید جبران نشده باقی بماند (لاضرر و لااضرار فی الاسلام) و سایر قواعد و احکام وسایل فنی برای تحقق بخشیدن به این آرمان است. ما از این به مسئولیت اخلاقی تعبیر می‌کنیم (۱۳) مسئولیت اخلاقی، به معنی شرمساری وجدان و احساس گناه است و بیشتر جنبه شخصی دارد ولی مسئولیت مدنی رفته رفته چهره نوعی و اجتماعی می‌یابد معیارهای کلی پیدا می‌کند و تقصیر نیز از مفهوم اخلاقی خود فاصله می‌گیرد (۱۳) هدف از قواعد مسئولیت مدنی، جبران ضرر است. به بیان دیگر، باید زبانی به بار آید تا برای جبران آن مسئولیت ایجاد شود و دینی بر عهده مسئول قرار گیرد. دعوی مسئولیت مدنی هیچگاه نمی‌تواند وسیله سودجویی قرار گیرد. پس، باید وجود ضرر را رکن اصلی مسئولیت مدنی شمرد و همین امر امتیاز این نهاد حقوقی بر مسئولیت اخلاقی است. قانون مدنی این قاعده را در هیچ متنی به صراحت بیان نکرده است و دلیل این سکوت را باید بدهات امر شمرد. زیرا، آن که زبانی نبرده است حقی هم بر طرف پیدا نمی‌کند (۱۳).

خطای ورزشی نیز گاهی دارای مسئولیت مدنی است، معیار تعیین خطای ورزشی، رفتار ورزشکار آگاه و محتاط در شرایطی است که فعل زیان‌بار واقع می‌شود. عامل اضطراب و دفاع مشروع را نیز باید جزء این شرایط به حساب آورد. تجاوز از این رفتار متعارف، خطا و سبب مسئولیت مدنی است مبنای این مسئولیت تقصیر است (۱۳) درست است که در بازی‌های ورزشی اعمالی مباح است که از نظر قواعد عمومی ایجاد مسئولیت می‌کند، ولی این تفاوت ناشی از شرایط و اوضاع و احوال خارجی و محیط ارتکاب فعل زیان‌بار است، محیطی که اقتضای رفتار ویژه خود را دارد و مانع انتخاب معیار عمومی تقصیر در بازی‌های ورزشی نیست، لذا باید پذیرفت که رفتار ورزشکاری آگاه و محتاط در شرایطی که فعل زیان‌بار رخ می‌دهد معیار تمیز خطا از صواب است (۱۳). حال آیا می‌توان گفت بازیکنی که قواعد بازی را رعایت کرده است، تقصیری مرتکب نشده و ضمانی بر عهده ندارد؟ بسیاری از نویسندگان تأیید کرده‌اند که دادگاه پای‌بند به قواعد بازی نیست. به بیان دیگر، هرچند قوانین ورزشی همیشه به عنوان راهنما مورد استفاده قرار می‌گیرد، اما الزامی برای دادگاه ایجاد نمی‌کند و آنچه در عرف بازی مشروع است همیشه در

بودن ناشی از اقدام زیان دیده نباشد (۳۶).

۳-خلاف قانون بودن

صرف انجام کاری که منجر به ضرر غیر شود موجب مسئولیت مدنی نیست بلکه عمل ارتكابی باید نامشروع و یا همان گونه که در ماده یک قانون مسئولیت مدنی مقرر گردیده بدون مجوز قانونی باشد. مفهوم مخالف آن این است که ضرر و زیان ناشی از اعمال قانون موجب مسئولیت مدنی نیست. به طور مثال اگر ورزشکاری با رعایت تمام مقررات ورزشی موجب مصدوم شدن حریف شود چون عمل او منطبق با قانون و به عبارت دیگر از نظر قانونی مجاز است مسئولیتی نخواهد داشت. در مسئولیت مدنی، عمد یا تقصیر مرتکب، تأثیری در میزان مسئولیت مرتکب ندارد. تقصیر عمدی متضمن ادراک احتمال زیان و قبول گستاخانه آن بدون دلیلی معقول است و تقصیر ناشی از بی احتیاطی یا تسامح آن است که عامل خسارت قصد اضرار نداشته بلکه تسامحی کرده است که اگر این تسامح نبود خسارتی به دیگری نمی رسید (۳۲).

۴-رابطه سببیت

اثبات ورود ضرر به زیان دیده و همچنین ارتكاب تقصیر یا وقوع فعلی از طرف خواننده یا کسانی که مسئولیت اعمال آنان با اوست به تنهایی دعوی خسارت را توجیه نمی کند باید احراز شود که بین دو عامل ضرر و فعل زیانبار رابطه سببیت وجود دارد یعنی ضرر از آن فعل ناشی شده است (۱۳).

هدف از قواعد مسئولیت مدنی جبران ضرر است. به بیان دیگر، باید زبانی به بار آید تا برای جبران آن مسئولیت ایجاد شود و دینی بر عهده مسئول قرار گیرد. دعوای مسئولیت هیچ گاه نمی تواند وسیله سودجویی قرار گیرد. پس، باید وجود ضرر را رکن اصلی مسئولیت مدنی شمرد و همین امر امتیاز این نهاد حقوقی بر مسئولیت اخلاقی است. قانون مدنی این قاعده را در هیچ متنی به صراحت بیان نکرده است و دلیل این سکوت را باید بدهات امر شمرد. زیرا، آن که زبانی نبرده است حقی هم بر طرف پیدا نمی کند (۱۳).

ضمان و مسئولیت مدنی از منظر فقه

فقها در باب مسئولیت های حقوقی ناشی از حوادث ورزشی نظرات پرمحتوی و مستحکمی را مطرح نموده اند. البته با توجه به محدودیت رشته های ورزشی در گذشته که منحصر به تیراندازی، شنا، اسب دوانی، کشتی و ... بوده، فتاوی نیز از نظر کمی محدود است ولی به لحاظ کیفی قابل استناد در اغلب رشته های ورزشی است به عنوان مثال در باب مسئولیت معلم شنا نسبت به حفاظت از سلامت شناگری که برای آموزش به او سپرده می شود بر حسب سن شناگر نظرات مختلفی ارائه شده و

مقررات و موازین خاص خود اجرا شود و در نتیجه تخلف یک ورزشکار از مقررات نقض گردیده به حکم قانون خاطی مسئول خسارات ناشی از صدمه وارده به ورزشکار یا دیگران است (۳۵) در واقع هر گاه کسی با رفتار خود موجب لطمه به حقوق اشخاص دیگر شود در اصطلاح می گوئیم، که مسئولیت مدنی دارد. گاه رفتار خلاف قانون متخلف، جرم محسوب می شود که در این صورت نوع مسئولیت او کیفری است. در هر مورد که شخص، ناگزیر از جبران خسارت دیگری باشد، می گویند در برابر او مسئولیت دارد. لازمه مسئولیت داشتن اختیار است. انسان آزاد و عاقل از پیامد کارهای خود آگاه و در قبال آن ها مسئول است. بر مبنای این مسئولیت، رابطه دینی ویژه ای بین زیان دیده و مسئول به وجود می آید: زیان دیده طلبکار و مسئول بدهکار می شود و موضوع بدهی، خسارت است که به طور معمول با دادن پول انجام می پذیرد (۱۳).

ماده یک قانون مسئولیت مدنی مقرر می دارد: «هر کس بدون مجوز قانونی عمدا یا در نتیجه بی احتیاطی به جان یا سلامتی یا مال یا آزادی یا حیثیت یا شهرت تجارتي یا هر حق دیگر که به موجب قانون برای افراد ایجاد گردیده لطمه ای وارد نماید که موجب ضرر مادی یا معنوی دیگری شود مسئول جبران خسارت ناشی از عمل خود خواهد بود.»
حوادثی که در پهنه ورزش به وقوع می پیوندد از جهت نتیجه، شخصیت مرتکب، زمان و مکان با یکدیگر متفاوتند و نوع مسئولیت قانونی بستگی به این ویژگیها دارد (۱۷).

ارکان مسئولیت مدنی

تحقق مسئولیت مدنی موقوف به شرایط ذیل است:

۱-ارتكاب عمل

لطمه به حقوق دیگران معمولا از طریق فعل یعنی انجام کاری است که تجلی خارجی آن به سهولت مشهود و محسوس است (۳۲) انجام عمل که موجب زیان شود، فی نفسه ایجاد مسئولیت مدنی نمی کند بلکه کار زیانبار باید در نظر اجتماع ناهنجار باشد و اخلاق عمومی ورود ضرر را ناشایست بداند (۳۶)

۲-وجود ضرر

ضرر یا زیان یا خسارت، نخستین رکن تحقق مسئولیت مدنی است. ضرر دارای معنای عرفی است که هر گونه صدمه مادی یا معنوی وارد به شخص را در بر می گیرد (۳۷). ضررهایی که در ورزش به وجود می آید به شرط آن که ناشی از اراده ورزشکار باشد و به طور اتفاقی به وجود نیامده باشد، هم چنین نزد عرف، ضرر محسوب شود و معتنا به باشد، دارای مسئولیت مدنی است. در واقع، ضرری قابل مطالبه است که، مسلم، مستقیم و مشروع باشد شخصی و جبران نشده باشد و در عین قابل پیش بینی

بنابراین در این مورد بر هیچ کس ضمانی نیست.

نمونه ۲: اذا مرَّ بين الرماة في مكان مباح له المرور فيه فاصابه سهم احدهم مثلاً فالديه على عاقله الرامي بلا خلاف اجده بين من تعرض له كالفاضلين و الشهيدين و غيرهم يكونه مخطئاً و في قصده و الا كان عليه القود او الدية فيماله كما عرضه مكرراً نعم لو ثبت انه قال: خدای و سمع المار و كان متمكناً من العدول لم يضمن العاقله بلا خلاف اجده ايضاً لما روى ان صبياً دق رباعيته صاحب بخره فرفع الی علی (ع) فاقام بينه انه قال: خدای، فدرا عنه القصاص، و قال «قد اعذر من حذر» (۹).

اگر کسی عبور کند از میان تیراندازان در مکانی که برای آن عابر حق عبور وجود داشته باشد سپس تیر یکی از آنان به عنوان مثال به او اصابت کند دیه بر عهده عاقله تیرانداز است بدون آنکه خلاف آن را بیایم. بین کسانی که متعرض این مسأله شده‌اند مانند محقق حلی و علامه حلی و شهیدین و دیگران زیرا که تیرانداز در فعل خود و قصد خود خطا کرده است و گر نه قصاص یا دیه از مال خودش بر عهده او خواهد بود. چنانکه کراراً دانستیم. آری اگر ثابت شود که او هشدار داده است و عابر آن را شنیده و امکان بازگشت داشته است عاقله ضامن نیست بی آنکه خلاقی بیایم به دلیل آنچه روایت شده است که کودکی دندان کودک دیگری را در پرتاب تیر... شکسته بود نزد حضرت علی (ع) مرافعه شد و آن صغیر بینه اقامه کرد که هشدار داده است حضرت علی (ع) قصاص را از او برداشت و فرمود کسی که هشدار دهد از مجازات معاف است.

نمونه ۳: و لا تجوز المسابقه علی مصارعة لا بعوض و لا بد غیر عوض عند علمائنا اجمع لعموم عقیه (ع) عن السیق الا فی ثلاثه الخف و الحافر و النصل و لانه لیس بأله للحرب و هو احد قولی الشافعیه و الثانی انه يجوز بعوض و غیره لا رواة العامه عن النبی (ص) انه خرج الی الا بطح. فرای یزید بن رکابة یرعی اغناماً له فقال للنبی هل لك ان تصارعی فقال له النبی ما تسبیق لی فقال شاه فصارعه قصرعه النبی (ص) فقال للنبی اعرض علی الاسلام فما احد وضع جنبی علی الارض فاعرض علیه الاسلام فاسلم و ردّ علیه غنمه (۳۹).

مسأله: جایز نیست مسابقه کشتی چه در مقابل عوض و غیر عوض در نزد علماء ما به اجماع به خاطر عموم نهی پیامبر از مسابقه مگر در سه چیز، شتر سواری، اسب سواری، تیراندازی و نیز به خاطر اینکه کشتی از اسباب جنگ نیست و این قول، یکی از دو قول شافعی نیز می‌باشد قول دوم شافعی این است که جایز است کشتی چه در مقابل عوض و بدون عوض به خاطر آن چه که عامه از پیامبر نقل کرده‌اند که پیامبر به سمت ابطح خارج شد و دید که یزید بن رکابة گوسفندان خود را می‌چراند به پیامبران

یا در باب مسئولیت حقوقی کسانی که به تمرین تیراندازی پرداخته و تیر به عابر اصابت می‌کند فتاوی مختلفی داده شده است (۲) در ذیل به نمونه‌هایی در این خصوص اشاره می‌گردد: شیخ طوسی در مبسوط می‌فرماید: «اذا سلم ولده الی السباح لیعلمه السباحه فغرق ضمنه لانه تلف بالتعلیم، فهو كما لو ضرب المعلم الصبی علی التعلیم فمات، و لانه فرط فیہ لانه کان من سبیلہ و هو عمد الخطا فان کان المتعلم السباحه کبیراً فانه لاضمان علیه بحال، لان البالغ العاقل متى غرق فی تعلم السباحه فهو الذی ترک الاحتیاط فی حق نفسه، فلاضمان علی غیره».

اگر کسی فرزند خود را برای تعلیم شنا به مربی شنا بسپارد ولی طفل غرق شود مربی شنا ضامن است زیرا مرگ به واسطه تعلیم بوده است و همانند این است که معلم طفل را در حین آموزش بزند و موجب مرگ او شود و به دلیل قصور در انجام وظیفه است زیرا وظیفه معلم شنا رعایت احتیاط در حفاظت از او، محکم بستن جلیقه نجات و مراقبت از نزدیک، از اوست. پس اگر چنین نکند در حق او قصور کرده و ضامن است.

اما در مورد شخص بالغ، اگر غرق شود بر معلم شنا چیزی نیست آنگاه که تفریط نکرده باشد زیرا که اختیار بالغ در دست خود اوست و تفریط در هلاک بالغ علی القاعده به غیر نسبت داده نمی‌شود.

مسئله: اذا سلم انسان ولده، و هو صبی صغیر، الی السباح لیعلمه السباحة فغرق الصغیر، هل علی السباح ضمانه علیه ام لا؟
الجواب: کان علی السباح ضمانه، لانه تلف بالتعلیم و لانه فرط فیہ، لانه کان یحب علیه ان یحتاط فی حفظه و ملازمته، فاذا لم یفعل ذلک، کان له مفراطاً و لزمه الضمان، و انکان المتعلم للسباحة کبیراً، فانه لاضمان فیہ، لان البالغ العاقل اذا غرق بتعلم السباحة، فهو الذی ترک الاحتیاط فی حق نفسه، فلاضمان علی احد فی ذلک (۳۸).

مسئله: اگر انسانی فرزند خود را تحویل دهد به معلم شنا در حالی که آن طفل صغیر و خردسال است تا آن‌که او را شنا بیاموزد سپس طفل غرق شود آیا ضامن طفل بر عهده معلم شنا می‌باشد یا خیر؟

جواب: ضمان طفل بر عهده معلم شناست زیرا که طفل به واسطه آموزش شنا تلف شده است و نیز بخاطر اینکه معلم شنا در خصوص طفل تفریط کرده است زیرا که بر معلم واجب بوده است که در نگهداری و همراهی طفل احتیاط کند بنابراین اگر این کار را انجام ندهد در حق طفل تفریط کرده است و ضمان بر او لازم و واجب می‌شود اما اگر شاگرد شنا بالغ باشد در خصوص او ضمانی نیست زیرا انسان بالغ و عاقل اگر بواسطه فراگیری شنا غرق شود احتیاط را در حق خویش رها کرده است

تکامل بازی با در نظر گرفتن قوانین و احترام به آن، همکاری و دوستی بین هم تیمی و حریفان، کیفیت‌هایی هستند که می‌توانند در جریان بازی، هم به نمایش گذارده شوند و هم پیشرفت کنند

اخلاق حکم می‌کند که هیچ کس نباید به دیگری زیان برساند و هیچ ضرری نباید جبران نشده باقی بماند (لاضرر و لاضرار فی الاسلام) و سایر قواعد و احکام و وسایل فنی برای تحقق بخشیدن به این آرمان است.

خطای ورزشی نیز گاهی دارای مسئولیت مدنی است، معیار تعیین خطای ورزشی، رفتار ورزشکار آگاه و محتاط در شرایطی است که فعل زیانبار واقع می‌شود. عامل اضطراب و دفاع مشروع را نیز باید جزء این شرایط به حساب آورد. تجاوز از این رفتار متعارف، خطا و سبب مسئولیت مدنی است مبنای این مسئولیت تقصیر است.

بنابراین، به‌موجب یک قاعده کلی، هر ورزشکاری کلیه خطرهای تبعی همان ورزش را که قابل پیش‌بینی و روشن باشد قبول می‌کند، ولی خطر صدمات حاصله از اعمال همبازیهای خود را که غیرمنتظره یا خلاف روحیه ورزشی است و با جسارت ایمنی دیگر بازیکنان را نادیده بگیرند مورد پذیرش قرار نخواهند داد.

گفت آیا با من کشتی می‌گیری پیغمبر گفت چه چیز برایم جایزه تعیین می‌کنی، گفت گوسفند، سپس با او کشتی گرفت و پیامبر او را به زمین زد او به پیامبر گفت اسلام را بر من عرضه کن هیچکس مرا به زمین نزده است پیامبر به او اسلام را عرضه کرد و او مسلمان شد و پیامبر گوسفندش را به او مسترد کرد.

بحث و نتیجه‌گیری

موازین شرعی به کسی اجازه نمی‌دهد که با حيله و سوء استفاده از اجرای قواعد ورزشی به دیگری آسیب نامتعارف برساند. از نظر حقوق عمومی نیز دولت عهده‌دار حفظ امنیت عمومی است و احتمال دارد بر این مبنای ورزشی خطرناک را در کشور ممنوع کند و خطرهای ناشی از آن را بیش از فایده اجتماعی آن بداند. در این صورت، دادگاه‌ها نیز موظف به اجرای قواعد ملی و حفظ نظم عمومی هستند درواقع مصونیت از مسئولیت در ورزش شرط اولش رعایت کامل مقررات فنی همان ورزش است و شرط دومش این است که این مقررات با موازین شرعی مغایرت نداشته باشد.

فضیلت اخلاقی باید به عنوان چتری رفتارهای ورزشی را در برگیرد و تبیین‌کننده بازی منصفانه ورزشی باشد. فضایل اخلاقی چون جوانمردی، بازی جوانمردانه ورزشی، تأکید بر تمرکز و

منابع

- 1- Kashif, Mir Mohammad, Shiadia, Mehdi, Law and Sport Ethics, Tehran, at the dawn of the book, 2010,68. [Persian]
- 2- Aghaei Nia, Hossein, Criminal Responsibility for Sporting Activities, Journal of Law and Political Science, 1998, 15.8. [Persian]
- 3- Shaabani Moghaddam, Keyvan, Taheri, Hamid Reza, Yousefi, Bahram, Sporting rights, Third edition, Tehran, Law Publishing, 2012, 8. [Persian]
- 4- Naderian, Masoud, Leadership, Somayyeh, Feasibility Study of Establishing Master's Degree in Sporting Rights in Iranian Universities, Quarterly Journal of Interdisciplinary Studies in the Humanities, 2013, Volume 6, No. 4, pp. 19-32, 20. [Persian]
- 5- Emodozian, Iraj, Islamic Penal Code, Tehran, Legal Foundation, Third Edition, 2008, 88.
- 6- Ghanbari Niaki, Abbas, Physical Education from the Viewpoint of Islamic thinkers, Editorial Committee, Staff Writing, New Education Physical Education System, First Edition, 1367, 53.
- 7- Dehkoda, Ali Akbar, Dehkoda Dictionary, Tehran University Press, First Edition, 1994, 20476. [Persian]
- 8- Javid, Sirous, The field of sports, Tehran, Pirouz Publishing, 2000, 5. [Persian]
- 9- Ardebili, Mohammad Ali, General Penal Law, Volume I, Tehran, Volume, Forty-two, 2014, J11, 281, 247, 146. 168. [Persian]
- 10- Shabani bahar, Gholamreza, Principles and Foundations of Physical Education and Sports, Hamedan, Bu Ali Sina University, 2005, 20. [Persian]
- 11- Aghaei Nia, Hossein, Sport Rights, Sports and Responsibilities, Tehran, Volume, Twelfth Edition, 2012.

- 12- Shamabadi, Abolghasem, Journal of Faculty of Law and Political Science, 1999, University of Tehran, No. 46, pp. 37-58, 40. [Persian]
- 13- Katouzian, Nasser, Sport Error and Sports Responsibility, Journal of Faculty of Law and Political Science, 1999, Volume 43, pp. 37-57, 47, 46. [Persian]
- 14- Amid, Hasan, Amid Dictionary, 1963, Below the error word.
- 15- Jafari Langroudi, Mohammad Jafar, Terminology of Law, Tehran, Ganj Danesh Publication, 18th Edition, 2007, 263. [Persian]
- 16- Pourbafarani, Hassan, Quarterly Journal of Legal Views, Faculty of Judicial Sciences, 1998, 44. [Persian]
- 17- Aghaei Nia, Hossein 1374, Legal Opinion on Sport Accidents, Olympic Magazine, No. 3 & 4, pp. 66-72, 68. [Persian]
- 18- Hajizadeh, Yadoleh, Exercise Ethics and Doping with Difficult Issues in Islamic Teachings, Quarterly Journal of Ethics, 2012, Vol. 6, No. 20, pp. 25 = 48, 42, 31. [Persian]
- 19- Aghapoor, Seyyed Mahdi, Sports Sociology, Outdoor, Physical Education Organization, 1989, 151, 149. [Persian]
- 20- Taj bakhsh, Ali, A Model for Promoting the Level of Exercise Ethics with Islamic Ethics Approach, Journal of Ethics Research, 2014, seventh, No. 25, pp. 45-68, 55. [Persian]
- 21- Mousavi Khomeini, Rohallah, Bita, Sahifeh Noor, Tehran, Institute for Publishing and Works, 118, 251. [Persian]
- 22- Sarikhani, Adil, Sporting Rights and Advice, Strategic Management Researches Journal, 2003, No. 30, pp. 7-30. [Persian]
- 23- Shokri, Nader, Sporting rights, Review of the governing order of sporting rights in Iran, Tehran, Razor Gostaran Bahar Publication, 2008, 67, 66, 38. [Persian]
- 24- Rezaei Nejad, Homayoun, Rezaei Nejad, Amir Hossein, Comparative Study on the Civil Liability of athletes (vs. each other), Journal of Private Law Studies, 2015, Volume 46, Issue 4, 516, 352, 517. [Persian]
- 25- Amini, Alireza, Ayati, Seyyed Mohammad Rez, Tahrir Al Razdeh Fei-e-Al-Lama'a, Volume 2, Tehran, Sepah Publishing, Fourteenth Edition, 2009, 98, 263. [Persian]
- 26- Qazvini, Seyed Ali, Moghadadi, Mohammad Mahdi, Legal and Legal Foundations of Civil Liability for athletes in Sport Operations, Computer Science Research Center of Islamic Sciences, 2011, 110. [Persian]
- 27- Badini, Hassan, Civil Liability Philosophy, Tehran, Public Joint Stock Company, 2005, 32. [Persian]
- 28- Jupillon, Jr., Walter, T. Fundamentals of Sports Law, Civil Responsibility in Sport, Translation by Dr. Hossein Aghayinia, Tehran, Publication of Judges in cooperation with the National Olympic Committee, 1997, 44. [Persian]
- 29- Ali Abadi, Abdolhossein, Criminal Law, Ferdowsi Publications, 1988, 253. [Persian]
- 30- Emdouzian, Iraj, General Iranian Penal Code, University Jihad, Majed, 1993, 49. [Persian]
- 31- Hosseini, Seyyed Mohammad, Eshaghaghi, Elham, Civil and Criminal Responsibility Caused by Sport Activities, Journal of Civil Rights, 2014, 4th Year, No. 1, 60. [Persian]
- 32- Hosseini Nejad, Hosseinaghali, Civil liability, Shahid Beheshti University, 1990, 94, 30. [Persian]
- 33- Nedaii, Tahereh, Alawi, Khalil, Ethics in sport with a fair play approach, Theological Philosophical Research Journal, 2008, Volume 10, Issue 38, Pages 187-220, 217, 218. [Persian]
- 34- Walid, Mohammad Saleh, General Penal Law, Tehran, Publication, Volume 3, 1374, 23. [Persian]
- 35- Chalabi, Alborz, Diabah on Sporting Rights, General Rules of Criminal Law, Doping International, Tehran, Bamdad Book, Second Edition, 2007, 42. [Persian]

- 36- Katouzian, Naser, Civil liability, Out-of-Contract Requirements, Tehran University Press, Eighth Edition, 2007, 13, 296, 410, 127, 264. [Persian]
- 37- Safaei, Seyyed Hossein, Rahimi, Habibala, Civil liability, Publication, 2013, 97.
- 38- Najafi, Sheikh Mohammad Hassan, Jahar El-Klamifi Description Shara'yas al-Islam, Beirut, Darahia al-tar al-Arabi, 1982, 142, 68. [Persian]

